

ЯКИМЧУК Ю. В.,

кандидат психологічних наук, доцент,
Хмельницький національний
університет,
м. Хмельницький

МОТИВАЦІЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Main motives of foreign language learning by students of higher educational establishments are determined. The motivators of foreign language learning are found out. The factors which strengthen positive foreign language learning motivation are described and practical recommendations to foreign language teachers as to stimulation students' motivation are given.

Key words: students, foreign language learning motivation, motivators.

Визначені головні мотиви вивчення іноземної мови студентами вищих навчальних закладів. Виявлені мотиватори вивчення іноземної мови. Описані фактори, що підсилюють позитивну мотивацію вивчення іноземної мови та дані рекомендації викладачам іноземної мови щодо стимулювання мотивації студентів.

Ключові слова: студенти, мотивація вивчення іноземної мови, мотиватори.

Определены главные мотивы изучения иностранного языка студентами высших учебных заведений. Найдены мотиваторы изучения иностранного языка. Описаны факторы, усиливающие позитивную мотивацию изучения иностранного языка и даны рекомендации преподавателям иностранного языка, касающиеся стимулирования мотивации студентов.

Ключевые слова: студенты, мотивація изучения иностранного языка, мотиваторы.

Глобалізація світу, поглиблення економічних, політичних, культурних зв'язків України з іншими країнами, її інтеграція в міжнародні структури ставить перед вищою школою завдання підготувати фахівця, рівень розвитку іношомовної комунікативної компетентності якого дає йому змогу вільно спілкуватися з іноземними колегами, працювати у міжнародних фірмах, гідно

представляти Україну в різноманітних міжнародних організаціях. В основі розвитку іншомовної комунікативної компетентності лежать комунікативні здібності, знання іноземної мови та навички застосовувати їх на практиці, які набуваються під час навчальної діяльності на заняттях з іноземної мови. Її успішність визначається, насамперед, рівнем сформованості та підтриманням мотивації вивчення іноземної мови. Адже мотивація є рушійною силою будь-якої діяльності.

Проблеми вивчення мотивації іноземної мови присвячено велику кількість праць вітчизняних та зарубіжних психологів (Н. Бондаренко, Н. Вінніченко, І. Зимня, С. Пасов, Н. Adelman, С., Dweck, A., Frymier, D. Galloway. Така пильна увага до розробки цього питання не дивна, адже навчальна дисципліна "Іноземна мова" належить до числа "складних": її вивчення часто супроводжується високою тривожністю та низькою мотивацією навчання (І. О. Зимня, Е. І. Пасов) [1; 3].

Метою цієї статті є визначення головних мотивів вивчення іноземної мови студентами вищих навчальних закладів та надання рекомендацій викладачам вищих навчальних закладів щодо формування та підтримання позитивної мотивації вивчення іноземної мови студентами.

Вперше слово «мотивація» вжив А. Шопенгауер у статті «Чотири принципи достатньої причини». Згодом цей термін став одним із ключових у психології та слугує для пояснення поведінки людини та для стимулювання її підтримання певних її дій. У сучасній психології мотивація розглядається зі структурних позицій як сукупність потреб, мотивів, інтересів, ідеалів, прагнень, установок, норм, цінностей та ін. (К. Платонов, В. Шадриков), а також як система процесів, що відповідають за спонукання та діяльність (В. Вілюнас).

Важливою особливістю мотивації людини є двохмодульна (позитивно-негативна) її будова. Ці дві модальності спонукують до прагнення чогось чи, навпаки, його уникнення. О. Мауер виклав свою концепцію мотивації, що засновується на передбаченні позитивних чи негативних емоцій. Він пояснював поведінку індукцією ваблення з одного боку – коли поведінка має наслідки, що караються (це обумовлює закріплення передбачення емоції страху, тобто якщо людина знову потрапляє у цю ситуацію, вона починає її боятися), а з іншого боку вчений пояснював поведінку редукцією ваблення – коли поведінка має результати, що заохочуються (це обумовлює закріплення передбачення емоції надії; відбувається навчання надії) [2, 69].

Основними факторами, що впливають на формування стійкої позитивної мотивації навчальної діяльності є зміст навчального матеріалу, його організація, оцінювання навчальної діяльності, стиль педагогічної діяльності та особистісні характеристики викладача.

Зміст навчального матеріалу – це інформація, яка подається на заняттях.

Ця інформація обумовлюється вимогами до знань та практичних навичок, якими мають оволодіти студенти, а також їхніми потребами (оволодіти іноземною мовою для професійного спілкування, особистісного спілкування, потребою самореалізації тощо).

При організації навчальної діяльності студентів необхідно пам'ятати про мотиваційний (пояснення необхідності оволодіння певним навчальним матеріалом) та про рефлексивно-оцінний (аналіз виконаної роботи, співставлення досягнутого з поставленою метою) етапи. Підбирання підсумків виконаної роботи необхідно організувати так, щоб студенти відчули задоволення від своєї праці, подолання труднощів, що виникли, від пізнання нового.

Оцінювання результатів навчальної діяльності має базуватись на двох факторах: рівень засвоєння знань та індивідуальний прогрес у вивченні дисципліни. Тобто, при оцінюванні завжди потрібно брати до уваги та підкреслювати студенту його успіхи порівняно з попереднім оцінюванням.

Формування позитивної мотивації вивчення навчальної дисципліни також обумовлено стилем педагогічної діяльності викладача та його особистісними характеристиками. Авторитарний стиль часто формує зовнішню мотивацію навчання та мотив уникнення невдач. Демократичний стиль, навпаки, формує внутрішню мотивацію навчання та мотив прагнення успіху. Особистісними рисами викладача, що сприяють формуванню позитивної мотивації навчання є його відкритість, спілкування зі студентами як з рівними собі співбесідниками, а також вродованість, готовність допомогти подолати труднощі, що виникають у студентів в процесі вивчення навчальної дисципліни.

Для вироблення практичних кроків, спрямованих на формування та підтримання стійкої позитивної мотивації вивчення іноземної мови, звернемося до структури мотивації вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі. На основі аналізу наукової літератури [2;4;5] ми виділили такі основні мотиви вивчення студентами вищих навчальних закладів іноземних мов: професійний мотив, пізнавальний мотив, мотив міжособистісного спілкування. Звідси випливають основні мотиватори вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах: професійно-орієнтоване навчання, подання цікавого, емоційно насиченого матеріалу та комунікативна спрямованість навчання.

Звернемося до професійного мотиву. Є. П. Ільїн стверджує, що у студентів з високою успішністю навчання професійний мотив розвинутий краще, ніж у студентів з середньою успішністю. Одночасно у останніх краще розвинутий виявився прагматичний мотив: отримати диплом, позитивну оцінку тощо [2, 265]. Отже, формування у студентів професійного мотиву є

Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору

основою високої успішності студентів. Цьому сприяє професійно-орієнтоване навчання, яке передбачає зв'язок навчального матеріалу зі змістом майбутньої професійної діяльності, обговорення та вирішення проблем, що можуть виникнути в процесі майбутньої професійної діяльності, проведення ролевих та ділових ігор, організації перекладацьких практик на підприємствах. Важливим у цьому зв'язку є усвідомлення студентом суспільної значущості його майбутньої професії та формування почуття відповідальності перед суспільством за якість своєї професійної діяльності.

Пізнавальний мотив вивчення іноземної мови проявляється у цікавості до мови як засобу вираження думки, до порівняння мовних засобів рідної та іноземної мов, до культурних традицій народів, мова яких вивчається. Стійкий пізнавальний мотив сприяє більш глибокому засвоєнню інформації, готовності студентів до самостійної роботи з навчальним матеріалом, до наукових досліджень. Формуванню стійкого пізнавального мотиву сприяють різноманітні види та форми роботи на занятті, ілюстрація теоретичного матеріалу прикладами застосування його на практиці, залучення емоційного компоненту при проведенні занять.

Мотив міжособистісного спілкування базується на потребі спілкування, яка є однією із базових потреб людини. Л. І. Марисова виділила дев'ять груп комунікативних потреб:

- 1) іншої людини та стосунків з нею;
- 2) належності до соціальної спільноти;
- 3) співпереживання та співчуття;
- 4) піклування, допомоги та підтримки з боку інших;
- 5) надання допомоги, піклування та підтримки іншим;
- 6) встановлення ділових зв'язків для здійснення спільної діяльності та співробітництва;
- 7) постійного обміну досвідом, знаннями;
- 8) оцінки з боку інших, поваги, авторитету;
- 9) вироблення спільного з іншими людьми розуміння та пояснення об'єктивного світу і всього, що відбувається в ньому [2, 206].

Виходячи з потреби спілкування як однієї з базових потреб людини, ми робимо висновок, що одним із мотиваторів вивчення іноземної мови студентами є комунікативна спрямованість навчання. Це передбачає постійне спілкування студент-студент, студент-викладач, викладач-студент засобами іноземної мови. Це означає, що організація дискусій, диспутів, спільне розв'язання проблемних ситуацій має стати невід'ємною частиною занять з іноземної мови. Комунікативна спрямованість навчання іноземної мови сприяє діалогічному спілкуванню на заняттях з іноземної мови, максимально

Психолого-педагогічні умови запровадження європейських стандартів

наближеного до природного спілкування і такого, що відповідає професійним інтересам студентів. Це задовольняє потребу студентів у спілкуванні та мотивує їх вивчати іноземну мову як засіб спілкування.

На наш погляд, подолання труднощів вивчення іноземної мови може відбуватися шляхом виявлення індивідуального рівня розвитку мотивації навчання студентів й урахування цього показника під час організації навчального процесу. Крім цього, для підтримання мотивації навчання необхідно підбирати комплекс вправ, виконання яких передбачає чергування різних видів мовленнєвої діяльності, забезпечує різноманітність видів роботи. Така організація навчального процесу передбачає перекладання з одного виду навчальної діяльності на інший, що стимулює увагу, підтримує інтерес до навчальної діяльності, запобігає втомлюваності студентів. Слід зазначити, що таке "перекладання" є методичною вимогою до занять з іноземної мови.

Необхідно постійно створювати майбутнім фахівцям мотиви вивчення іноземної мови. Слід також зазначити, що подолання обмежуючих переконань і посилення позитивних автоматично призводять до зростання мотивації. Крім цього, важливо перед кожним новим видом діяльності мотивувати учасників групи до її здійснення. Викладачі іноземної мови часто роблять подібне тільки на початку курсу, що зовсім недостатньо. Необхідно включити такі види мотивації, які пов'язані з поточними інтересами студентів. Для цього необхідно добре знати цінності, інтереси, світ захоплень і особливості кожного учасника групи. Корисно постійно організовувати дискусії на тему застосування іноземної мови в житті, професії, бізнесі і т. д.

Шляхом опитування необхідно визначили студентів із зовнішньою та внутрішньою мотивацією. Внутрішньомотивовані студенти є більш активними, свідомими. Вони орієнтовані на результат навчально-професійної діяльності, а не на зовнішні чинники (отримання гарної оцінки, стипендії тощо). Зовнішньомотивовані студенти менше занурені у навчальну діяльність. Їхня активність спричиняється не пізнавальними чи професійними мотивами, а зовнішніми чинниками (успішне складання екзамену, заліку і т. д.). Для підтримання зовнішньої мотивації необхідне постійне зовнішнє підкріплення, в іншому випадку вона послаблюється. Мотивацію, безумовно, слід підтримувати зовнішнім підкріпленням (педагогічне оцінювання, похвала), але метою викладача є збільшення кількості внутрішньомотивованих студентів. З цією метою слід ознайомлювати студентів з майбутньою професійною діяльністю, з вимогами, які вона висуває до знань, умінь і якостей особистості фахівця, працівника над створенням уявлень про професіонала у певній галузі, усвідомленням студентами ближніх і кінцевих цілей професійної підготовки, забезпечувати умови для самопізнання, само-

виховання, стимулювати прагнення до самовдосконалення.

Важливо постійно пояснювати, як конкретно в повсякденному житті та професійній діяльності (при прослуховуванні улюбленої іноземної музики, перегляді улюблених фільмів, листуванні з друзями, колегами і т.д.) знадобиться досвід, здобутий у результаті виконання певних вправ. Крім того, корисно забезпечити зворотний зв'язок щодо практичних результатів. Розповіді тих, хто навчається, про свої успіхи застосування іноземної мови в житті додатково мотивують усіх учасників, спонукають до нових активних форм її застосування. Коли учасники групи слухають розповіді один одного, багато хто з них замислюється: "Чому я не зробив перекладу пісні улюбленої музичної групи?", "Чому не почав листування з друзями з іншої країни у мережі Internet?" і т. д.

Важливо цілеспрямовано створювати індивідуальну траєкторію особистісних очікувань результатів навчання: швидкості, темпів отримання навичок. Не секрет, що багато з тих, хто навчається, коли починають учити іноземну мову, очікують швидкого просування. Вони сподіваються заговорити відразу, а якщо цього не відбувається, то втрачають надію, і, отже, їхня мотивація знижується. Для подолання цих труднощів необхідно заздалегіть передбачити роботу з планування результату навчання для кожного. Ми рекомендуємо починати заняття кожного етапу навчання з постановки задач, які необхідно виконати за певний час. Для цього корисно разом зі студентами намалювати "карту програми" та, вивчивши певний матеріал, зафарбувати пройдені ділянки. Учасникам групи необхідно постійно мати цілісну картину того, що їх очікує, і розуміти, де вони перебувають у цей момент. Це стає особливо важливим у тому випадку, якщо хто-небудь відсутній через хворобу чи інші причини. Також, як ми вважаємо, на першій сторінці особистого зошита, після вступної бесіди викладача про завдання певного етапу навчання та цілей майбутніх занять корисно намалювати "щаблі просування" або "карту особистих цілей". Тут варто конкретно відзначити строки й заплановані практичні результати, виражені в категоріях, що перевіряються на практиці (говорити з певною швидкістю, навчитися складати ділові листи, брати участь у листуванні в мережі Internet і т.д.). Також корисно використати відому вправу Р. Ділтса про зв'язок мети з різними видами переконань (про важливість самої мети, про можливість її досягнення, про наявність здібності для реалізації мети, про те, що людина гідна реалізації цієї мети). Ця вправа допомагає провести діагностику обмежуючих і підтримуючих переконань, пов'язаних із метою. Для підтримки постійних і адекватних позитивних очікувань і забезпечення розуміння студентом мети навчання бажано періодично повертатися до обговорення особистих цілей і їхньої корекції. Це також може бути предметом дискусій іноземною мовою в групі.

Необхідно планувати спеціальні заняття з широкою інтеграції знань, на

яких учасники групи можуть повністю себе реалізувати. З цією метою придатними є такі види діяльності: організація дискусійного клубу, театралізована постановка п'єси іноземною мовою, організаційно-діяльнісній і рольові ігри. У процесі навчання корисно розширювати спектр особистісного вибору учасника групового навчання: індивідуальної або групової роботи на занятті, книги й статті для читання, ролі в драматичній сценці, форми домашнього завдання, зворотного зв'язку, самозвіту і т.д. Розвиток іншомовної комунікативної компетентності повинен сприяти розвитку позитивної Я-концепції майбутнього фахівця, стосуватися його особистісної свєрєдності та розширювати її: Я володію іноземною мовою, здатний до спілкування з людьми інших культур, цікавлюся традиціями, науковими досягненнями інших країн і т.д. У процесі навчання іноземної мови подібне "Я" повинне бути знайдене кожним учасником особисто. Така робота може бути цікаво побудована за принципом – особистість формує особистість. Це може відбуватися під час дискусій навколо яскравих особистостей, які володіють іноземними мовами: видатних політиків, діячів науки й мистецтва, які впливають на свідомість багатьох людей, світові політичні процеси, розвиток науки, культури.

Безсумнівно, надзвичайно важливо псказувати можливості іноземної мови як інструмента розширення особистісних, міжкультурних і професійних меж. Говорячи про шляхи підтримки особистості в її гуманістично-ціннісній самореалізації в інтерсуб'єктній взаємодії при розвитку іншомовних комунікативних здібностей, необхідно пам'ятати про те, що в основі всіх стратегій психолого-педагогічної підтримки лежить принцип гуманізму, цінності. Стратегія психолого-педагогічної підтримки особистості полягає в наданні суб'єктові сутнісно-духовної підтримки, зміцненні сутності іншої людини, завдяки чому досягається актуалізація внутрішніх резервів особистості, що дають змогу на новому рівні підійти до існуючих проблем і знайти оптимальний шлях їхнього вирішення. Ця стратегія гармонійно доповнюється низкою конкретних методик психолого-педагогічної підтримки особистості, спрямованих на вдосконалення професійної діяльності за допомогою підвищення її рефлексивної складової. Такі рішення дозволяють людині побачити всю проблематику, пов'язану з її особистістю, її місцем у культурно-ціннісній і професійно-діяльнісній системі координат, визначити вектори подальшого особистісного розвитку й професійно-діяльнісного вдосконалення за допомогою психолого-педагогічних алгоритмів діяльності, спілкування, самопізнання й самовдосконалення, що сприяють досягненню оптимальних результатів у русі суб'єкта до інтегральної індивідуальності і досягнення свого індивідуального, особистісного та професійного акме. З цих позицій варто підходити до використання моделювання як системного завдання у формуванні ідеальної моделі іншомовних комунікативних здібнос-

тей, а також завдання розробки продуктивних алгоритмів діяльності викладача з розвитку іншомовних комунікативних здібностей майбутнього фахівця міжнародних відносин, націлених на досягнення оптимального результату.

Отже, нами виділені такі основні мотиви вивчення студентами вищих навчальних закладів іноземних мов: професійний мотив, пізнавальний мотив, мотив міжособистісного спілкування. Звідси випливають основні мотиватори вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах: професійно-орієнтоване навчання, подання цікавого, емоційно насиченого матеріалу та комунікативна спрямованість навчання.

Подальшими розвідками у цьому напрямі можуть стати експериментальне вивчення рівня розвитку мотивації вивчення іноземної мови у студентів різних курсів, створення методик формування мотивації навчання іноземної мови.

Список використаних джерел:

1. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе – М.: Просвещение, 1991. – 220 с.
2. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. – СПб: Питер, 2008. – 512 с.
3. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
4. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи: Підручник. 2-е вид. – К: Каравела, 2008. – 352 с.
5. Рідель Т. Модель мотивації до оволодіння іноземною мовою у немовному вузі. – archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Npd/2010_3/ridel.pdf